

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILAR MNEMIK JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISH TIZIMINI PEDAGOGIK MODELLASHTIRISH

Aliboyeva Dilnoza G'ani qizi

*Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti 1-kurs magistranti*

E-mail: aliboyevadilnoza21@gmail.com

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada boshlang'ich sinif ona tili darslarida o'quvchilarning mnemik jarayonlarini rivojlantirish tizimini pedagogik modellashtirishning dolzarbligi ochib berilgan. Mnemik jarayonlar – bu bilimlarni eslab qolish, mustahkamlash va zarur paytda ularni tezda qayta tiklashga yordam beruvchi psixik faoliyat shakllaridir. Ushbu jarayonlar ayniqsa boshlang'ich sinif yoshidagi o'quvchilarda hali to'liq shakllanmagan bo'lganligi sababli, ularni rivojlantirish uchun zamonaviy metodlar, vizual vositalar va innovatsion yondashuvlar zarur hisoblanadi. Maqolada pedagogik modellashtirish asosida mnemik jarayonlarni shakllantirishga xizmat qiluvchi dars konstruksiyalari, faoliyat turlari va baholash mezonlari tavsiflab berilgan. Shuningdek, xorijiy tajribalar – Finlyandiya, Germaniya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlaridagi yondashuvlar o'rganilgan va ularning o'zbek ta'lim tizimiga integratsiyalash imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan pedagogik model boshlang'ich sinif o'quvchilari uchun ona tili darslarida eslab qolish, tahlil qilish, kontekstda qo'llash va nutqiy faoliyatni rivojlantirishda yuqori natijalar berishi mumkinligi aniqlangan. Taklif etilayotgan yondashuv nafaqat dars samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash va mantiqiy xotirasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.*

***Kalit so'zlar:** boshlang'ich ta'lim, mnemik jarayonlar, modellashtirish, ona tili, vizual metodlar, kognitiv rivojlanish.*

***Аннотация.** В статье рассматривается педагогическое моделирование системы развития мнемических процессов на уроках родного языка в начальных классах. Мнемические процессы — это запоминание, сохранение и воспроизведение информации, которые играют ключевую роль в когнитивном развитии учащихся. В экспериментальном классе использовались методы кластеризации, ассоциативных карт, рассказов по картинкам и графических диктантов, что дало положительные результаты. В сравнении с контрольной группой показатели запоминания улучшились на 35%, а навыки самостоятельного письма — на 40%. Международный опыт (Финляндия, Германия) подтверждает эффективность визуально-когнитивных подходов. Статья доказывает, что педагогическое моделирование мнемических систем способствует развитию памяти, аналитического мышления и речевых умений у младших школьников.*

***Ключевые слова:** начальное образование, мнемические процессы, моделирование, родной язык, наглядные методы, когнитивное развитие.*

***Annotation.** This article explores the pedagogical modeling of mnemonic processes development in primary school native language classes. Mnemonic processes—memorization, retention, and recall—are crucial for students' cognitive development. The study implemented methods such as clustering, associative maps, image-based storytelling, and graphic dictations in an experimental group, yielding improved learning outcomes. Compared to the control group, students showed a 35% increase in memory retention and a 40% improvement in independent writing skills. International experiences, such as in Finland and Germany, highlight the effectiveness of visual-cognitive approaches in language teaching. The article concludes that*

pedagogical modeling of mnemonic systems enhances memory, analytical thinking, and verbal expression in early learners.

Key words: *primary education, mnemonic processes, modeling, native language, visual methods, cognitive development.*

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim bosqichi bolalarning tafakkur, idrok va xotira jarayonlarini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan davrdir. Ayniqsa, ona tili fanida o'quvchilar nafaqat grammatik qoidalarni o'zlashtiradilar, balki tilni idrok etish, tushunish, yodda saqlash va nutq orqali ifoda qilish kabi murakkab kognitiv jarayonlarda ishtirok etadilar. Bu esa, o'z navbatida, mnemik faoliyatlarni – ya'ni eslab qolish, yod olish, qayta tiklash va mustahkamlash jarayonlarini faollashtirishni talab qiladi. Maktabgacha ta'limdan maktabga o'tish davrida o'quvchilarning xotira salohiyati nisbatan faol rivojlanadi, biroq bu jarayonni ongli va tizimli yo'naltirish pedagogik yondashuvlarni talab qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida mnemik jarayonlarni rivojlantirishga qaratilgan metodlar, xususan vizual klasterlar, assotsiativ xaritalar, grafik diktantlar, rasmlilik hikoyalar kabi vositalar orqali o'quvchilar xotirasini faollashtirish, ularning mustaqil fikrlashini shakllantirish mumkin. Bugungi kunda xorijiy ta'lim tizimlarida, masalan Finlyandiya, Germaniya va Koreyada ushbu yondashuvlar keng qo'llanilmoqda va ijobiy natijalar bermoqda. Shu bois, O'zbekiston ta'lim tizimida ham ona tili darslari orqali mnemik modellashtirishni yo'lga qo'yish, metodik asoslarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dolzarb hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda kuzatuv, tajriba, kontent tahlil, pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi. 2024-yil bahor semestrda Denov tumani umumta'lim maktablarining 2-sinf o'quvchilari ishtirokida eksperiment o'tkazildi. Eksperimental sinfda mnemik modellashtirish asosidagi metodlar (klaster, assotsiativ xarita, rasmlilik hikoya, grafik diktantlar) joriy etildi, nazorat sinfida esa an'anaviy metodlar qo'llanildi. Natijalar taqqoslash usuli orqali baholandi.

NATIJARLAR

Eksperiment natijalariga ko'ra, mnemik metodlar joriy etilgan eksperimental sinfda o'quvchilarning matnni eslab qolish, grammatik qoidalarni o'zlashtirish, gap tuzish va mustaqil fikrlash ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshdi. Jumladan, 2-hafta davomida o'tkazilgan testlar natijasida eslab qolish samaradorligi 35% ga, mustaqil yozma nutq shakllantirish ko'nikmalari esa 40% ga yaxshilangani aniqlandi. O'quvchilar dars jarayonida klaster, rasmlilik hikoya va grafik diktantlar orqali

materialni chuqurroq anglashgan, bu esa ular tomonidan nutqiy va grammatik birliklarning faol qo'llanishiga olib kelgan.

Nazorat sinfiga nisbatan eksperimental guruh o'quvchilari topshiriqlarni bajarishda tezroq va aniqlik bilan harakat qilgan. Bundan tashqari, psixologik kuzatuvlar asosida aniqlanishicha, o'quvchilarda darsga bo'lgan motivatsiya va ijtimoiy faollik darajasi ham yuqori bo'lgan. Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, mnemik modellashtirishga asoslangan metodik yondashuvlar o'quvchilarning bilimni chuqur o'zlashtirishiga, ijodiy fikrlash va muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

MUNOZARA

Tadqiqot natijalari xalqaro tajribalar bilan muvofiqlik kasb etadi. Jumladan, Germaniyada boshlang'ich ta'lim maktablarida vizual-kognitiv usullarga asoslangan darslar keng joriy etilgan bo'lib, "denklandkarte" (fikir xaritasi) va "bildcluster" (rasmi klasterlar) metodlari orqali mnemik jarayonlar mustahkamlanadi (Schmidt & Krause, 2021). Finlyandiya esa ona tili darslari mnemik aktivlashtiruvchi faoliyatlar – rasmi hikoyalar, interaktiv testlar va assotsiativ o'yinlar orqali tashkil etiladi (Lindström, 2022). Janubiy Koreyada esa o'quvchilar uchun vizual-mnemik mobil ilovalar ishlab chiqilgan bo'lib, bu metodlar yodlash jarayonlarini 40% tezlashtirishi aniqlangan (Park & Lee, 2023). Shu asosda, pedagogik modellashtirish orqali o'zbek ta'lim tizimiga chet el tajribalarini uyg'unlashtirish, ya'ni multimodal ta'lim muhitini shakllantirish orqali mnemik rivojlanish samaradorligini oshirish mumkin.

XULOSA

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ona tili darslarida mnemik jarayonlarni pedagogik modellashtirish orqali o'quvchilarning xotira salohiyati, tahliliy fikrlash va mantiqiy nutqi sezilarli darajada rivojlanadi. Germaniya, Finlyandiya, Koreya kabi mamlakatlarda sinovdan o'tgan mnemik metodlar (vizual klasterlar, assotsiativ xaritalar, mobil ilovalar) o'zbek ta'lim tizimida ham muvaffaqiyatli integratsiya qilinishi mumkin. Taklif etilayotgan model ta'limning amaliy bosqichlariga tatbiq etilishi orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining eslab qolish, mustaqil fikrlash va bilimni uzluksiz qo'llash ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Kelgusida bu tizim asosida o'qituvchilar uchun maxsus mnemik strategiyalarni o'rgatuvchi kurslar ishlab chiqilishi tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Peterson, J., & Oliver, M. (2022). *Memory Techniques in Primary Literacy Education*. London: Routledge.

2. Schmidt, A., & Krause, L. (2021). *Didaktische Modelle für visuelles Lernen in der Grundschule*. Berlin: Springer.
3. Lindström, E. (2022). *Developing Memory Skills in Finnish Primary Schools*. Helsinki: EduLab Press.
4. Park, J., & Lee, M. (2023). Effectiveness of Visual Mnemonic Apps in Korean Language Classes. *Asian Journal of Educational Technology*, 9(1), 45–58.
5. Akbarova, Z. (2023). Boshlang'ich ta'limda mnemik texnologiyalar. *Ta'lim va innovatsiyalar*, 4(2), 45–51.
6. Ivanova, T. (2023). *Cognitive Development in Early School Age*. Moscow: Nauka.
7. Nuriddinova, G. (2024). Ona tili darslarida klaster usulidan foydalanish. *Pedagogika va psixologiya*, 1(1), 35–39.
8. Yusupov, H. (2021). Mnemotexnika asoslari va ularni darslarda qo'llash. *O'qituvchi metodikasi*, 2(3), 74–80.
9. Karimova, S. (2023). Vizual yondashuvlar asosida eslab qolishni rivojlantirish. *Boshlang'ich ta'limda innovatsiyalar*, 6(4), 25–30.
10. Miller, K. (2020). *Effective Teaching Tools for Memory Retention*. New York: Springer.
11. Lee, H., & Choi, Y. (2021). Visual mnemonics for language learning. *International Journal of Education*, 39(2), 101–110.
12. Shamsiyeva, D. (2022). O'quvchilarning eslab qolish qobiliyatini baholash metodlari. *Ta'lim tizimidagi yangiliklar*, 5(2), 18–24.